

De grijze golf

Overall in de westerse wereld verouderd de bevolking. Nederland vormt daarop geen uitzondering. Nu nog is de helft van de Nederlandse bevolking jonger dan 34 jaar. In 2010 zal de mediane leeftijd rond de 40 liggen. Het aantal 65-plussers gedeeld door het aantal 15-64-jarigen zal tussen nu en 2035 verdubbelen. Het proces van veroudering van de bevolking is al een eeuw gaande, maar verliep in het verleden traag waardoor de samenleving zich relatief gemakkelijk kon aanpassen. De naoorlogse geboortengolf en de sterke daling van de vruchtbaarheid in de jaren zestig en zeventig (de 'pillendip') hebben het patroon echter verstoord, waardoor het verouderingsproces nu veel sneller gaat en de aanpassing wellicht meer moeite zal kosten. In zijn deze week gepubliceerde studie *Ouderen voor ouderen* roept de WRR regering en sociale partners op om tijdig de juiste maatregelen te nemen en niet te wachten tot de zaken (bijna) uit de hand zijn gelopen¹.

Economisch gezien betekent de veroudering van de bevolking dat meer mensen een beroep doen op schaarse middelen die door minder mensen moeten worden voortgebracht. De verhouding tussen draagvlak en draaglast verslechtert. Ceteris paribus loopt daardoor de collectieve-lastendruk op. Dat is slecht voor de concurrentiekracht van de Nederlandse economie. Oplossingen moeten er dus op gericht zijn enerzijds de productieve basis onder de economie te versterken en anderzijds het beroep op collectief gefinancierde oudedagsvoorzieningen te verminderen.

Versterking van het draagvlak kan worden bereikt door een stijging van het arbeidsvolume of een verhoging van de arbeidsproductiviteit van de beroepsbevolking. Het arbeidsvolume kan toenemen als de arbeidsparticipatie stijgt. Dit is mogelijk als minder mensen vroegtijdig het arbeidsproces verlaten en meer mensen tot het arbeidsproces toetreden. De WRR bepleit daarom dat de vut wordt afgeschaft en dat de uitstroom naar de WAO wordt beperkt. Daarnaast moeten groepen naar de arbeidsmarkt worden gelokt die daar tot dusver ondervertegenwoordigd zijn: herintredende vrouwen, allochtonen, ouderen en gedeeltelijk arbeidsongeschikten.

Verhoging van de arbeidsproductiviteit kan worden gerealiseerd door meer in mensen te investeren. Daarom bepleit de WRR een sterke uitbreiding van wederkerende beroepsgerichte scholing. Het moet normaal worden dat werkenden periodiek terugkeren naar de schoolbanken. Ook het hele loopbaan- en personeelsbeleid zal veel meer gericht moeten worden op een betere benutting van de capaciteiten van ouder wordende werknemers.

Tegelijkertijd moet de draaglast zoveel mogelijk worden beperkt. Voor een deel gebeurt dit vanzelf naarmate de arbeidsparticipatie toeneemt. Daarnaast moeten ouderen meer dan nu het geval is voor de kosten van hun eigen oudedagsvoorzieningen opdraaien. De WRR waarschuwt de ouderen van de toekomst alvast voor een (relatieve) verlaging van de

AOW. Bij een voortgaande verschuiving in de verhouding tussen draagvlak en draaglast zal naar alle waarschijnlijkheid blijken dat er grenzen zijn aan de intergenerationale solidariteit.

Het is niet ongebruikelijk de vergrijzing van de bevolking af te schilderen als een gevaar dat de samenleving bedreigt. Men ziet het schrikbeeld voor zich. De vut is afgeschaft. De oudere werknemer, aan het eind van zijn Latijn, probeert het produktieproces draaiend te houden. Vlak voor zijn pensioendatum wordt hij met een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd geconfronteerd. De AOW is gehalveerd omdat de premiedruk uit de hand is gelopen. Bovendien moeten 70-plussers nu premie betalen. En dat terwijl hun kosten van levensonderhoud steeds hoger worden omdat medische en andere zorgvoorzieningen bijna onbetaalbaar zijn geworden.

Het siert de WRR dat hij niet in dit pessimisme is vervallen. De Raad legt juist de nadruk op de kansen die er zijn om zich op de demografische veranderingen voor te bereiden. De Raad wijst erop dat toekomstige ouderen uit de naoorlogse geboortengolf wellicht beter dan de huidige generatie in staat zullen zijn een redelijke arbeidskracht te behouden naarmate hun leeftijd vordert. Dat hangt samen met de verminderde fysieke belasting en het sterk verbeterde opleidingsniveau. Ook zullen de 'baby-boomers' gedurende hun loopbaan waarschijnlijk meer scholingskansen hebben gekregen dan hun ouders. Bovendien zijn zij meer gewend aan een hoog tempo van verandering als gevolg van technologische ontwikkelingen.

Dit neemt natuurlijk niet weg dat de vergrijzing noodzaakt tot belangrijke aanpassingen van individuele en maatschappelijke verwachtings- en gedragspatronen. De WRR wijst er op dat het op het gebied van de lonen, pensioenen en arbeidsomstandigheden wemelt van de wettelijke, organisatorische en financiële regelingen die er meer op gericht lijken ouderen het werken onmogelijk te maken dan hen zo lang mogelijk aan de slag te houden. Misschien nog belangrijker is dat er ook een omslag komt in het denken over de relatie tussen ouderdom en arbeid, waarbij de oudere werknemer meer als een waardevol talent dan als een afgeschreven produktiemiddel wordt beschouwd.

Het plezierige van demografische ontwikkelingen is dat zij zich lang van tevoren aankondigen. Dat scheidt de mogelijkheid er goed op te anticiperen. De verdienste van het WRR-rapport is dat het aangeeft dat wij de veroudering van de Nederlandse bevolking niet als een schrikbeeld over ons heen hoeven te laten komen.

L. van der Geest

1. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Ouderen voor ouderen. Demografische ontwikkelingen en beleid*, Sdu uitgeverij, 's-Gravenhage, 1993.